

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 29-01-2021 r.

Adam Bodnar

XI.816.20.2020.MS

Pan
Mateusz Morawiecki
Prezes Rady Ministrów

Szanowny Panie Premierze,

W związku z upływem mojej kadencji na stanowisku Rzecznika Praw Obywatelskich i towarzyszącą temu refleksją nad wyzwaniem w zakresie ochrony praw i wolności człowieka, przed jakimi stoją polskie władze i przed którymi z pewnością stanie mój następca lub następczyni, chciałbym przypomnieć Panu Premierowi o potrzebie przyjrzenia się sytuacji Ślązaków i Wilamowian. Obie społeczności posługują się własnym językiem, ich przodkowie od pokoleń zamieszkiwali obecne terytorium RP, obie mają poczucie swojej odrębnej tożsamości kulturowej i wyrażają wolę jej zachowania, a mimo to nie korzystają z gwarancji prawnych przewidzianych dla mniejszości narodowych i etnicznych, czy społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Podczas Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 r., **ponad 840 tysięcy osób wskazało śląską identyfikację narodowo – etniczną albo jako jedyną** (ponad 370 tysięcy respondentów), **albo jako współistniejącą z innymi** (w tym z polską)¹. **Fakt ten w zasadzie został przez państwo polskie zignorowany** – do tej pory, mimo upływu prawie 10 lat od spisu powszechnego i 5 lat od publikacji jego wyników, władze publiczne nie podjęły żadnych działań, które mogłyby doprowadzić do przyznania społeczności śląskiej prawa do utrzymania i rozwoju własnej tożsamości, zbliżonego swym zakresem do tego, z którego zgodnie z art. 35 Konstytucji RP korzystają mniejszości narodowe i etniczne. **Państwo polskie nie dostrzegło też zaangażowania i**

---

¹ Dane Głównego Urzędu Statystycznego, zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, dostępne są pod linkiem: https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/struktura-narodowo-etniczna-jezykowa-i-wyznaniowa-ludnosci-polski-nsp-2011_22_1.html

wysiłków nielicznej już społeczności Wilamowian, zmierzających do rewitalizacji języka wilamowskiego i powiązanej z tym językiem kultury. Ocalona *de facto* tożsamość wilamowska również wymaga ochrony, a może ją utrzymać wyłącznie w ramach gwarancji wynikających z przepisów ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 823, t.j.; dalej także jako ustawa o mniejszościach lub ustawa).

Z prawem do utrzymania i rozwoju własnej tożsamości kulturowej, przyznanym mniejszościom narodowym i etnicznym w przywołanym już wyżej art. 35 Konstytucji RP, skorelowane są **pozytywne obowiązki państwa w zakresie finansowego i instytucjonalnego wspierania zachowania przez mniejszości ich własnego języka, obyczajów, tradycji i kultury. Prawo to obejmuje także możliwość uczestniczenia w rozstrzyganiu wszelkich spraw dotyczących tej tożsamości.** Na poziomie konstytucyjnym tak rozumiane prawo przypisane zostało mniejszościom narodowym i etnicznym, których definicje znajdują się w przepisach ustawy o mniejszościach. Przy tworzeniu tych definicji, co bez wątplenia stanowiło jeden z trudniejszych etapów prac nad ustawą², przeważało tzw. podejście obiektywne, zgodnie z którym rozstrzygające znaczenie dla uznania danej społeczności za mniejszość ma nie tyle sam fakt samoidentyfikacji kulturowej tej grupy, ile jej określone, ustalone niejako odgórnie cechy obiektywne³. Ostatecznie cechy te wskazał ustawodawca, wyliczając je w sposób enumeratywny w art. 2 ust. 1 ustawy (w odniesieniu do mniejszości narodowych) i art. 2 ust. 3 tego aktu (w stosunku do mniejszości etnicznych). Jednocześnie, w art. 2 ust. 2 i art. 2 ust. 4 ustawy o mniejszościach, ustawodawca wymienił konkretne grupy, które ze względu na te właśnie cechy zyskały, odpowiednio, status mniejszości narodowych lub etnicznych. Takie podejście do sposobu definiowania mniejszości sprawiło, że ocena spełnienia przesłanek kwalifikujących daną społeczność do uzyskania statusu mniejszości, a także samo przyznanie takiego statusu pozostają w wyłącznej kompetencji ustawodawcy. **Nadanie statusu mniejszości wymaga zmiany ustawy o mniejszościach i jest całkowicie zależne od woli politycznej, a zainteresowane takim statusem grupy nie mają w tym zakresie żadnego roszczenia wobec państwa, nawet jeśli z perspektywy historycznej,**

---

² Więcej o tym i innych problemach towarzyszących pracom nad ustawą o mniejszościach w: *Tożsamość, kultura, równość. Refleksje z okazji piętnastolecia Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, red. C. Obracht-Prondzyński, M. Milewska, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk 2020. Link: www.institutkaszubski.pl/single-post/publikacja-z-okazji-15-lecia-ustawy-o-mniejszo%C5%9Bciach-narodowych-i-etnicznych

³ Por.: W. Czaplinski *Kilka uwag o pojęciu mniejszości narodowej i etnicznej na gruncie prawa międzynarodowego i w praktyce polskiej* [w:] *Wokół kryzysu praworządności, demokracji i praw człowieka. Księga jubileuszowa prof. Mirosława Wyrzykowskiego*, red. A. Bodnar, A. Płoszka, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2020.

socjologicznej czy antropologii kulturowej jest oczywiste, że posiadają wszelkie niezbędne do tego cechy.

Woli politycznej wymaga także nadanie językowi używanemu przez określoną społeczność statusu języka regionalnego, co na gruncie ustawy o mniejszościach prowadzi do przyznania takiej społeczności praw i gwarancji tożsamyh z tymi, z których korzystają mniejszości. Także w tym przypadku ustawodawca wprowadził do ustawy definicję języka regionalnego (art. 19 ust. 1 ustawy), transponując przy tym do polskiego porządku prawnego definicję zawartą w Europejskiej karcie języków regionalnych i mniejszościowych z 5 listopada 1992 r. (Dz.U. 2009 r. Nr 137, poz. 1121), a jednocześnie wprost wskazał, że taki status posiada, jako jedyny, język kaszubski. Podobnie jak nadanie statusu mniejszości, tak i uznanie języka za język regionalny możliwe zatem jest wyłącznie w drodze zmiany ustawy o mniejszościach.

Niestety, w ciągu piętnastu lat obowiązywania ustawy o mniejszościach nie było woli politycznej ku temu, aby ustawę tę zmienić i rozszerzyć krąg jej beneficjentów. Pod obrady Parlamentu skierowanych zostało kilka poselskich lub obywatelskich projektów ustaw nowelizujących ustawę o mniejszościach, w których proponowano bądź to dopisanie do katalogu mniejszości etnicznych społeczności śląskiej, bądź uznania języka śląskiego, a także wilamowskiego za język regionalny. Prace nad tymi projektami, na różnych etapach, kończyły się niepowodzeniem. Działo się tak, mimo że teoretycznie społeczność śląska posiada, jak się wydaje, cechy przypisane mniejszościom etnicznym w art. 2 ust. 3 ustawy. Bez wątplenia jest mniej liczebna od pozostałej części ludności, w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą i tradycją, dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji, ma świadomość własnej historycznej wspólnoty i jest ukierunkowana na jej wyrażanie oraz ochronę, a jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej przez ostatnich 100 lat. Brak woli politycznej uznania Ślązaków za mniejszość etniczną przełożył się też na kwestię nadania językowi śląskiemu statusu języka regionalnego. Tymczasem obowiązująca definicja języka regionalnego, zgodnie z którą językiem takim jest język tradycyjnie używany na terytorium danego państwa przez jego obywateli stanowiących grupę liczebnie mniejszą od reszty ludności, różniący się od oficjalnego języka i nie będący jego dialektem ani językiem migrantów, w żaden sposób nie wyklucza takiej możliwości. Jestem oczywiście świadomy trwającej od lat dyskusji językoznawczej nad etnolektem śląskim, która ma ostatecznie rozstrzygnąć czy jest on samodzielny językiem. Dyskusja ta toczy się jednak w cieniu postępującej standaryzacji tego języka. Język śląski, podobnie jak wilamowski, coraz częściej pojawia się w przestrzeni publicznej, w kulturze i nauce – jednym z niezliczonych dowodów może być konferencja naukowa i panel młodych aktywistów, które odbyły się w

moim Biurze w dniu 29 listopada 2019 r., jako wstęp do pierwszej edycji festiwalu filmowego poświęconego rdzennym kulturom i językom „Własnymi Słowami”, i które w znacznej części prowadzone były właśnie w języku śląskim i wilamowskim⁴. **Oba etnolekty zasługują zatem na objęcie ochroną, jako języki regionalne, obok kaszubskiego.**

Zauważalny wzrost poczucia wspólnoty kulturowej i językowej wśród Ślązaków i Wilamowian, a także obiektywne cechy, które kwalifikują obie te społeczności do uzyskania dodatkowych praw kulturalnych dających szansę na przetrwanie i rozwój ich odrębnej tożsamości, powinny zostać przez państwo dostrzeżone. Dlatego też, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627, t.j.), zwracam się do Pana Premiera z uprzejmą prośbą o osobiste zainteresowanie się opisanym wyżej tematem oraz rozważenie możliwości podjęcia prac legislacyjnych, których skutkiem będzie przyznanie społeczności śląskiej prawa do utrzymania i rozwoju własnej tożsamości historycznej, kulturowej i językowej jako społeczności posługującej się językiem regionalnym, a także przyznanie statusu języka regionalnego językowi wilamowskiemu.

Na koniec warto odnotować, że opisany wyżej problem zauważony został przez Komitet Doradczy Rady Europy ds. Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych w IV Opinii w sprawie Polski, przyjętej w dniu 6 listopada 2019 r. (ozn.: ACFC/OP/IV(2019)003)⁵. Powołując się na rozmowy prowadzone z przedstawicielami i przedstawicielkami społeczności śląskiej Komitet odnotował rozczarowanie faktem, że mimo rosnącej popularności etnolektu śląskiego i postępów w jego ujednoczeniu, a także mimo podejmowanych prób nowelizacji ustawy o mniejszościach, nie osiągnięto ani uznania Ślązaków za mniejszość etniczną, ani etnolektu śląskiego za język regionalny. Podobne wnioski, jak zauważył Komitet, dotyczyły też języka wilamowskiego.

Stosownie do art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich proszę Pana Premiera o ustosunkowanie się do powyższych rekomendacji.

Z poważaniem

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

---

⁴ Zob.: <https://coling.al.uw.edu.pl/festival/>

⁵ Zob.: <https://rm.coe.int/4th-op-poland-pl/1680998acb>